POLSKA MACIERZ SZKOLNA

KOŁO W PABJANICACH.

NA PAMIĄTKĘ DWUDZIESTOLECIA

KOŁA

POLSKIEJ MACIERZY SZKOLNEJ w PABJANICACH

1905-1925

NAKŁADEM KOŁA POLSKIEJ MACIERZY SZKOLNEJ W PABJANICACH

1926.

Druk. i Litogr. Sukc. E. Lipskiego, Pabjanice

POLSKA MACIERZ SZKOLNA

KOŁO W PABJANICACH.

Na pamiątkę dwudziestolecia

Koła Polskiej Macierzy Szkolnej

w Pabjanicach

1905—1925

NAKŁADEM KOŁA POLSKIEJ MACIERZY SZKOLNEJ W PABJANICACH.

1926.

Drukarnia i Litografja Sukc. Z. Lipskiego,
:: :: Pabjanice, ulica Św. Jana № 24. :: ::

Dwadzieścia lat minęło od powstania Instytucji Oświatowej, która na sztandarze swej działalności wypisała hasło: oświecać, kształcić — i mimo tysiącznych przeszkód ze strony wroga — siać ziarna kultury polskiej, a z nią razem ziarna otuchy, wiary w niespożyte siły Narodu i w Jego odrodzenie w wolnem i wielkiem państwie.

Śród mroków niewoli kroczyła Polska Macierz Szkolna i niosła „przed narodem oświaty kaganiec"; — dziś w wolnej Rzeczypospolitej daje możność kształcenia się tym, którzy do wiedzy się garną, a którym państwo dać jej jeszcze nie może.

W krótkim zarysie tym dajemy obraz działalności Koła Polskiej Macierzy Szkolnej w Pabjanicach, które może pochlubić się, iż jest jednem z najstarszych Kół w Polsce.

Zarząd
Koła Polskiej Macierzy Szkolnej
w Pabjanicach.

Pabjanice, styczeń 1926 r.

Zarys działalności

Koła Polskiej Macierzy Szkolnej w Pabjanicach

W OKRESIE 20 LAT

1905—1925.

Po krótkim okresie pracy nielegalnej i przygotowawczej do chwili urzędowego zatwierdzenia — w dniu 11-ym sierpnia **1905 roku**, odbyło się pierwsze Organizacyjne Zgromadzenie członków Koła. Datę tę zatem należy uważać za datę powstania Koła.

W ten sposób Koło nasze jest jednem z najstarszych, gdyż P. M. S. założona została w dniu 24-ym maja **1905 roku**, a nasze Koło przez pewien czas prowadziło już pracę nielegalną (nauczanie, popieranie szkół etc. etc.).

Członków Koło liczyło wtedy 76, na Zgromadzeniu było obecnych 35.

Na pierwszem Walnem Zgromadzeniu Koła, został wybrany Zarząd, w skład którego weszły następujące osoby:

Tadeusz Makólski, prezes;
inż. Bolesław Kistelski, wiceprezes;
dr. Witold Eichler, sekretarz;
Walery Kamieński, skarbnik;
dr. Edward Ostaniewicz
i Józef Hans, członkowie Zarządu.

Do Komisji Rewizyjnej powołano:
Kazimierza Pączkiewicza,
Jana Hornostaja
i prof. Henryka Lipskiego.

Wtedy też uchwalono: starać się o założenie w Pabjanicach 3-klasowej szkoły polskiej i zakładać, o ile środki pozwolą, szkoły elementarne polskie, ewentualnie popierać materjalnie, w razie potrzeby, założycieli takich szkół.

Druga ważna uchwała, jaka zapadła, była następującej treści: „Każdy z członków Macierzy Szkolnej Królestwa Polskiego w Pabjanicach (taka była wtedy nazwa oficjalna), jest moralnie obowiązany do uiszczania składki na cele Koła, w wysokości conajmniej $^{1}/_{2}\%$ swego dochodu.

Z sumy tej postanowiono przekazywać 10% mającej powstać w Łodzi średniej szkole polskiej, z warunkiem, aby kandydaci z Pabjanic mogli się w niej kształcić.

Na Ogólnem Zgromadzeniu, jakie odbyło się w lutym 1906 roku uchwalono zwrócić się do Zarządu Głównego o przyznanie Kołu praw Koła Okręgowego, w celu możności bezpośredniego komunikowania się z Zarządem Głównym.

Ogólne Zgromadzenie w dniu 6-ym września 1906 roku, odbyło się już przy udziale 121 osoby — wtedy poraz pierwszy dopiero został odczytany drukowany statut i regulamin P. M. S.

Sprawozdanie kasowe za ubiegły okres przedstawiało się następująco:

Przychód . . .	2853 rbl.	67 kop.
Rozchód	775 „	77 „
Remanent w kasie	2077 rbl.	90 kop.

Członkowie Zarządu na temże Zgromadzeniu zakomunikowali, że podjętą została bardzo ważna spra-

wa, otrzymania w posiadanie Koła całego tak zwanego „Domu Ludowego“ po zlikwidowanem „Kuratorjum Trzeźwości“. Do tej pory posiedzenia i zebrania odbywały się również w tym Domu, za każdorazowem jednak specjalnem zezwoleniem władz.

Uzyskanie obszernego lokalu, z dużą salą teatralną i szeregiem pokoi na parterze i piętrze, dawało Kołu możność rozwinięcia energicznej pracy i zadośćuczynienia tym wszystkim projektom, jakie wyłoniły się dotąd.

Wkrótce po tem Zgromadzeniu przystąpiono do zorganizowania kursów dla analfabetów dorosłych, a pracę Koła prowadziły już następujące sekcje:

1) Szkolna i kursów dla analfabetów,
2) Dochodowa,
3) Czytelniana,
4) Odczytowa i Uniwersytetu ludowego.

W roku 1906 i 1907 Koło P. M. S. prowadziło dwie szkoły 2 oddziałowe własnym kosztem.

W roku 1907 zorganizowano bibljotekę, której początek dały ofiary w książkach, zebranych drogą zbiórki, zarządzonej wśród miejscowego społeczeństwa.

W tym samym czasie zaczęto myśleć o założeniu muzeum. Uzyskano drogą ofiar pewną ilość okazów, a otrzymanie w dzierżawę Domu Ludowego dawało możność Kołu stopniowego rozszerzania swej działalności i w tym kierunku.

Do Zarządu wybrano już 12 osób i uchwalono, aby na czele każdej sekcji stał członek Zarządu.

Na przewodniczącego Koła wybrano inżyniera B. Kistelskiego.

Po uzyskaniu zgody Zarządu Głównego, postanowiono zorganizować się w okręg.

Zaledwie Koło zaczęło się rozwijać i rozszerzać swój zakres działania, zorganizowawszy nadzwyczajnie liczne kursy dla analfabetów w mieście i na wsi, uregulowawszy sprawę odczytów, doprowadziwszy do należytego stanu bibljotekę i rozwinąwszy dzięki ofiarności kilku jednostek muzeum Koła — gdy spadła jak grom w grudniu 1907 r. wiadomość o zamknięciu P. M. S. na terenie całego zaboru rosyjskiego.

W dniu 23 stycznia **1908 r.** w obecności 95 członków odbyło się czwarte Walne Zgromadzenie, które przyjąwszy sprawozdanie kasowe, wybrało już Komisję likwidacyjną.

W obawie, aby rząd nie skonfiskował funduszów, wykazano deficyt w sumie 1110 rbl. 52 kop. Do Komisji likwidacyjnej powołano: inż. B. Kistelskiego i dr. W. Eichlera — od Zarządu Koła; L. Hillego — od Komisji Rewizyjnej; J. Hansa i A. Knorra — od członków Koła.

Ażeby nie przerywać choć ograniczonej działalności, a z drugiej strony nie pozbyć się ruchomości, których wartość przedstawiała się bardzo poważnie, bibljoteka została oddana fikcyjnie na własność p. Br. Gajewiczowi, a muzeum p. W. Biernackiemu. Jednocześnie dr. W. Eichler i Br. Gajewicz uzyskali na swoje imię dzierżawę Domu Ludowego i w ten sposób udało się utrzymać i lokal i ruchomości.

Komisja likwidacyjna ze swej strony zobowiązała p.p. Gajewicza i Biernackiego do oddania na własność bibljoteki i muzeum organizacji oświatowej, która powstanie na terenie m. Pabjanic, z zakresem działalności bliskim P. M. S.

Niezwłocznie też Komisja wykonawcza wszczęła usilne starania, aby uzyskać zatwierdzenie takiego Towarzystwa i rzeczywiście już 14 września **1908 r.**, Statut „Pabjanickiego T-wa Naukowego“ został zatwierdzony. Na proponowaną przez inicjatorów nazwę „T-wo Oświatowe“ zgody władz nie można było uzyskać. Statut ściśle był wzorowany na statucie P. M. S. T-wo Naukowe w Pabjanicach miało prawo zakładać filje w całym powiecie Łaskim.

Dnia 15 listopada **1908 r.** zostaje zwołane pierwsze Walne Zgromadzenie Pabjanickiego Towarzystwa Naukowego i w ten sposób działalność Koła P. M. S. po jedenasto-miesięcznej przerwie wznowiono oficjalnie.

Pierwszy Zarząd tego Towarzystwa stanowili:

p.p. H. Lipski, prezes;
dr. P. Schroeter, wiceprezes;
M. Wiśniakowski, sekretarz;
Br. Gajewicz, bibljoteka i czytelnia;
dr. W. Eichler, muzeum;
dr. E. Ostaniewicz, wykłady systematyczne;
dr. Fr. Jarniński, kursy dla analfabetów;
inż. B. Kistelski, odczyty;
J. Osikowski, sekcja fotograficzna;
W. Kamieński, dochody niestałe;
inż. St. Jankowski, rozrywki i zabawy.

Na czołowe stanowiska celowo powołano nowe jednostki.

Na temże posiedzeniu p. Br. Gajewicz oddał na własność Towarzystwu bibljotekę, a p. W. Biernacki — muzeum.

Niezwłocznie również nastąpiło przyłączenie do T-wa Koła Miłośników sceny i orkiestry na prawach sekcji, przytem i instrumenty muzyczne T-wo nabyło na własność od członków Koła.

W tymże roku kosztem z górą 3000 rbl. założono centralne ogrzewanie.

Dnia 2 stycznia **1909 roku** otwartą została czytelnia z następującemi pismami: „Wiadomości Codzienne", „Wiek", „Rozwój", Świat", „Mucha", „Społem", „Goniec Poranny i Wieczorowy", „Tygodnik Ilustrowany" i „Kurjer Warszawski".

Niezwłocznie przystąpiono też do zorganizowania systematycznych wykładów, narazie z następujących przedmiotów: polski, niemiecki, rosyjski, arytmetyka, rachunkowość handlowa, przyroda.

Postanowiono rozszerzyć działalność na okolicę, otwierając oddział T-wa w Łasku.

Jak już wspomnieliśmy i do zalegalizowania T-wa Naukowego, członkowie byłego Zarządu P. M. S. prowadzili nielegalnie - pod rozmaitą egidą - pracę oświatową. Były nawet prowadzone wykłady systematyczne przez „dzierżawców Domu Ludowego". Ciż „dzierżawcy" wydali książkę d-ra Pawła Schroetera z Pabjanic — „Pogadanki z higjeny", w ilości 2000 egzemplarzy.

Pozatem w tymże roku urządza się co tydzień czytanki z przezroczami i przedstawienia dla dzieci (jasełka i inne), na które uczęszcza do 800 dzieci; przystąpiono też do zupełnego odrestaurowania i urządzenia sceny.

Sekcja fotograficzna przygotowała znaczną ilość przezroczy do odczytów.

Prezesem T-wa jest inż. B. Kistelski.

W dniu 18 października 1909 r. urządza T-wo „Wieczór ku czci Słowackiego" o wysokim poziomie artystycznym (z udziałem A. Zelwerowicza).

W tymże roku organizuje się nowa Sekcja — Śpiewacza. Otwarto oddział T-wa w Lutomiersku.

Zorganizowano przedstawienia teatralne popularne pod kierunkiem artystki p. Wielgardowej.

Godna uwagi praca sekcji odczytowej — z miejscowych prelegentów wygłaszają odczyty: pp. Schroeter, Eichler, Jarniński, Jankowski. — Jednocześnie starano się o sprowadzanie pozamiejscowych prelegentów, z pośród pierwszorzędnych sił naukowych. Z tych ostatnich wymienimy: p.p. Stołyhwo, T. Hoffmanna, L. Krzywickiego, J. Chełmińskiego, T. Turkowskiego, E. Sokołowskiego, Skalskiego i innych. Przy urządzaniu odczytów i kursów spotykano się z szykanami ze strony władz.

Ogromnie i szybko w tym czasie rozwinęło się i muzeum, szczególnie dział przyrodniczy.

Rok 1910 rozpoczął się pod dobrym znakiem. T-wo Naukowe sprowadza wędrowną Wystawę przeciwalkoholową, która była otwarta od 7 stycznia do 17 tegoż miesiąca. W ciągu tych 10 dni wystawę zwiedziło 12149 osób, wygłoszonych zostało 28 pogadanek przez 11 prelegentów - w tem 4-ch zamiejscowych.

Na czele T-wa staje dr. W. Eichler.

Zaangażowano na 12 przedstawień teatr Łódzki, z uwzględnieniem zniżek dla stałych abonentów. Zakupiono pianino oraz aparat fotograficzny. Poważne ofiary dla muzeum — szafy, gabloty, wiele okazów wartościowych wypchanych i spirytusowych, ofiarowali p.p. H Wlazłowicz, A. Krusche, J. Milicer, dr. W. Eichler.

Sekcja Muzealna bierze udział w Wystawie przyrodniczej w Łodzi, dr. W. Eichler wygłasza na niej 2 pogadanki.

Dla dzieci sekcja czytankowa wystawia sztuki teatralne (jasełka i inne).

Zaangażowano od 10 października nanowo serję 12-tu przedstawień teatru łódzkiego pod dyrekcją A. Zelwerowicza.

Sekcja artystyczna wystawia „Dom otwarty".

Dublikaty z bibljoteki uchwalono przekazać oddziałowi T-wa w Lutomiersku.

Upoważniono prezesa Zarządu i sekretarza do utworzenia Komitetu przyjęcia wycieczki członków Towarzystwa Handlowców Warszawskich w ilości 500 osób. Prezes wypowiedział pogadankę z historji Pabjanic.

Handlowcy rewanżują się koncertem, z którego dochód przeznaczają częściowo na T-wo Naukowe, częściowo na miejscową organizację handlowców.

Z powodu zgonu Marji Konopnickiej urządzono ku czci jej wieczór w połączeniu z odczytem; referat wygłosił p. Kotarbiński z Warszawy.

Dalsze szykany władz prawie uniemożliwiają działalność sekcji odczytowej.

Sekcja artystyczna wystawia „Ciotkę Karola".

Urządzono również (udaną bardzo) zabawę Sylwestrową, pozatem działalność innych sekcji, które pozostały w tym samym komplecie, rozwijała się normalnie. Zwinięto jedynie sekcję muzyczną.

Czytanki z pokazami świetlnemi i przedstawienia dla dzieci, oprócz wakacyj były urządzane stale przez cały rok co niedziela na 2 zmiany i cieszyły się wielką frekwencją. Czytanki te z ogromnym nakładem pracy prowadzi nauczycielstwo szkół powszechnych.

W roku 1910 T-wo liczyło już 283 członków.

Pracę rozpoczyna T-wo od odczytu dr. W. Eichlera — „Korzyści wynikające z poznawania przyrody i sposoby konserwowania rozmaitych zwierząt".

Dnia 12 maja pierwsza majówka w lesie miejskim dla członków i zaproszonych gości.

Sprowadzono z zagranicy kilkanaście ciekawszych egzemplarzy fauny do Muzeum.

W tym też roku odbyła się rewizja policji w bibljotece, gdzie skonfiskowano niektóre książki—jak np. „4-letni Sejm" Kalinki i inne.

W roku 1911 T-wo prowadzi dalszą walkę o odczyty. Uzyskano pozwolenie na odczyt p. Jankowskiego — „O wulkanach" i na dwa odczyty p. K. Hoffmana. Pozwolenia przychodziły od Gubernatora, albo po terminie projektowanym, kiedy prelegent miał już zobowiązanie gdzieindziej, - lub wcale nie odpowiadano, nawet na depesze.

W roku tym zaasekurowano ruchomości T-wa od ognia.

Prezesem T-wa pozostał dr. W. Eichler.

Pierwszy występ sekcji miłośników śpiewu i muzyki w dniu 27 lutego był zupełnie udatny. Za uzyskane pieniądze nabyto znaczną ilość książek do bibljoteki.

Sekcja fotograficzna pracuje w dalszym ciągu nad przygotowaniem przezroczy na czytanki i odczyty.

Uchwalono urządzić elektryczną wentylację w sali teatralnej.

W dalszym ciągu sprowadzano teatr Zelwerowicza.

Z odczytem „O Koperniku" przyjechał p. Sokołowski.

Sekcja dramatyczna wystawiła sztukę „Popychadło" ktorą wobec powodzenia powtórzono 2 razy.

Sekcja miłośników muzyki i śpiewu, która pozostawała pod energicznem i bezinteresownem kierownictwem p. Wasilewskiego, występuje z drugim koncertem.

Wreszcie po usilnych staraniach otrzymano pozwolenie odrazu na 16 odczytów mających być wygłoszonemi przez 5 prelegentów.

Zorganizowano podwieczorki taneczne bezalkoholowe.

Chór mieszany T-wa bierze udział w koncercie na wpisy dla niezamożnych uczniów.

Odczyty wygłosili pp.: Eichler, Stefański, Popielawski, Jankowski i Stępiński,— tematy odczytów i wykładów obejmowały: Kurs biologji w 8 odczytach z przezroczami dr. W. Eichler, „Z Biegiem Wisły" — W. Stefański, „O bakterjach" — K. Popielawski, „Fabrykacja papieru"—St. Jankowski, „Oświetlenie i ogrzewanie" — Stępiński (3 odczyty).

Z inicjatywy T-wa organizuje się sprowadzenie „Ruchomej Wystawy Prób i Wzorów".

Odnowiono kontrakt dzierżawy Domu Ludowego na imię d-ra W. Eichlera i Br. Gajewicza na 5 lat po 200 rbl. rocznie (przyczem 100 rbl. dano łapówki).

Władze policyjne zażądały od dzierżawców wymówienia lokalu T-wu Sportowemu „Sokół" i T-wu Równouprawnienia Kobiet.

Łódzkiemu Muzeum Nauki i Sztuki przesłano 45 okazów-dublikatów do wymiany na inne.

W roku 1912 na czele T-wa dr. W. Eichler. Sekcje pozostają te same.

Sekcja miłośników muzyki i śpiewu wystawiła 2 razy: „Loterję" i „Dwie Blizny".

Zorganizowano obchód ku czci Krasińskiego. Referat wygłosił publicysta i krytyk literacki p. Jan Lorentowicz.

Zorganizowano szereg odczytów, między innemi E. Sokołowskiego: „Historja niewolnictwa".

Członkowie Zarządu zainicjowali wydawnictwo gazety: „Życie Pabjanickie" która wychodziła 2 razy na tydzień; nabyto akcję i zapewniono współpracę. Gazeta uwzględniała życie miejscowe, sprawy kulturalno-oświatowe i społeczne.

Rozszerzono Muzeum, oddając na ten cel drugą salę.

Z powodu setnej rocznicy urodzin J. I. Kraszewskiego, postanowiono poświęcić wieczór ku czci jego.

Na czytankach bywało zgórą po 700 dzieci.

Wystawiono „Okrężne".

Odczyty wygłosili: E. Sokołowski — „Postęp a praca", D-ra Kosmowska — „O wzbudzeniu zaufania dzieci do rodziców", L. Krzywicki — „Estetyka i moralność".

W roku 1913 Gubernator cofa pozwolenie wydane na odczyty.

Członków liczy T-wo 329, prezes dr. W. Eichler. Sekcje te same (zorganizowano jeszcze nową-Statystyczną), odczyty wygłosili: E. Sokołowski — „Serce

jako pochodnia pracy, T. Turkowski — „O J. I. Kraszewskim“, Aleksander Janowski — „Nasze miasta“, A. Zięckowska — „O Mickiewiczu“.

Dnia 13 kwietnia p. St. Wojciechowski (obecny Prezydent Rzeczypospolitej) wygłasza odczyt „O Kooperatywach“.

Sekcja muzyki i śpiewu urządza Wieczornicę, bierze udział w koncercie na „pozostających bez pracy“.

Sekcja czytankowa organizuje orkiestrę dziecięcą.

Sekcja muzealna zorganizowała wycieczkę do Łodzi do Muzeum Nauki i Sztuki.

Sekcja statystyczna zebrała dane o szkołach powszechnych.

Dr. W. Eichler zorganizował pokaz owadoznawczy od 30 sierpnia do 10 września, na którym przedstawił swoje zbiory i muzealne oraz wygłaszał codziennie pogadanki: 1) O entomologji, 2) Pasożyty człowieka i zwierząt wśród owadów, 3) Pożyteczne owady, 4) Owadożerne ssaki i ptaki, i udzielał wyjaśnień wraz z niektórymi członkami sekcji.

Muzeum stale się powiększa. P. J. Milicer ofiarował muzeum 23 ptaki wypchane, dr. W. Eichler wszystkie okazy ptaków i spirytusowe, będące dotąd w depozycie, przekazuje na własność muzeum.

Sekcja dramatyczna wystawia: „Radcy pana radcy“.

E. Sokołowski wygłosił odczyt p. t. „Krzyżacy“.

Zorganizowano zwiedzanie miejscowych fabryk.

Sprowadzono teatr Bolesławskiego.

Odczytów wygłoszono w ciągu tego roku 17.

Sekcja miłośników muzyki i śpiewu urządziła koncert w dniu 8 listopada.

W roku 1914 prezes dr. W. Eichler.

Towarzystwo urządza Wieczornicę w karnawale.

T. Turkowski wygłosił odczyt: „O Janie Kochanowskim“, A. Niemojewski — „Etyka talmudu“, dyr. K. Kujawski — „O Skandynawji“, L. Włodek — „Polscy emigranci w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej“.

Odczytów w tym roku odbyło się 12.

Sekcja czytankowa poza czytankami wystawiła obrazek sceniczny: „Noc Świętojańska“.

Sekcja miłośników muzyki i śpiewu zorganizowała koncert wspólnie z miejscowemi Towarzystwami Śpiewaczemi: „Lutnią“ i „Lirą“ z racji 25-ciolecia pracy dyr. Warszawskiej „Lutni“ p. P. Maszyńskiego.

Sekcji muzealnej przybywa kilkadziesiąt okazów ofiarowanych przez d-ra W. Eichlera i p. J. Milicera przywiezionych z wycieczki na Kaukaz; większa ilość okazów zaginęła z powodu rozpoczęcia się mobilizacji.

Sekcja bibljoteczna powiększa swój księgozbiór przez otrzymanie z księgarni M. Arcta bezinteresownie 250 tomików dzieł „Bibljoteki dla Wszystkich“, przeważnie treści naukowej.

Posiedzenie Zarządu w dniu 18 czerwca 1914 r., zawieszające pracę na czas feryj letnich, było ostatniem przed wybuchem wojny światowej.

Z chwilą wybuchu wojny praca w towarzystwach kulturalno-oświatowych na terenie miasta Pabjanic została zawieszona, a między innemi i w T-wie Naukowem, już to z powodu powołania niektórych członków Zarządu do wojska, lub też skutkiem wyjazdu innych z Pabjanic.

Stan przerwy trwał zgórą rok.

Dopiero dnia 26 września **1915 roku** zwołane było przez kilku członków Zarządu pierwsze Ogólne Zgromadzenie T-wa Naukowego celem wznowienia pracy w Towarzystwie, lecz wobec częstego zajmowania sal Domu Ludowego gdzie mieściło się T-wo Naukowe przez wojska okupacyjne (na szpital polowy, na lokal dla jeńców i t. p.) było to niemożliwe.

Wtedy grono osób zorganizowało kursy dla analfabetów — dzieci, korzystając z kilku sal szkół które były nieczynne i niezajęte przez wojska okupacyjne.

Kursy prowadzone były przez całą zimę 1915/16 r. do wakacyj.

W tym samym czasie Ks. Dr. T. Portych, prefekt szkół powszechnych, został upełnomocniony przez Zarząd Główny P. M. S. w Warszawie do zawiązania w Pabjanicach Koła Polskiej Macierzy Szkolnej z tymczasowemi przywilejami Koła Okręgowego.

W dniu 10 lipca **1916 roku,** zostało zwołane organizacyjne Zebranie do sali Domu Ludowego; w zebraniu brało udział około 250 osób.

Z pośród zebranych 70 osób opuściło salę nie godząc się na niektóre uchwały Zgromadzenia. Pozostali po zadeklarowaniu się na listę członków P. M. S. wybrali Zarząd, w skład którego weszli: p.p. Ks. Dr. T. Portych, L. Kern, E. Hans, B. Missala, J. Jankowski, K. Skowroński, T. Biskupski, Z. Fuks, L. Luboński, St. Olejniczak i L. Wiśniewski; do Komisji Rewizyjnej: p.p. K. Godecki, St. Klimkiewicz i J. Niedzielski.

Na pierwszem posiedzeniu nowoukonstytuowanego Zarządu wybrano p.p. L. Kerna — na przewodniczącego, St. Olejniczaka — na zastępcę przewodniczą-

cego, I. Biskupskiego — na sekretarza, L. Wiśniewskiego — na skarbnika. Pierwsze posiedzenie odbyło się w prywatnem mieszkaniu Ks. dr. T. Portycha.

Po wynajęciu lokalu przy ul. Rocha № 13, składającego się z 3-ch pokojów i przedpokoju i jak najprymitywniejszego urządzenia się przystąpiono na pierwszych posiedzeniach Zarządu do zorganizowania sekcyj.

Najpierw powołano do życia sekcje: dochodową, teatralno-śpiewaczą i odczytową; na następnych posiedzeniach zorganizowano jeszcze sekcję bibljoteczno-czytelnianą i dziatwy. Na czele każdej sekcji stał członek Zarządu.

Bibljotekę Koła zapoczątkowano przez zaofiarowanie książek.

Z pośród członków Koła, między innemi Ks. Dr. M. Lewandowicz zaofiarował Kołu 315 tomów, część książek dokupiono.

Dla czytelni zaprenumerowano kilka pism.

Rozumiejąc, że głównem zadaniem Koła P. M. S. jest zwalczanie analfabetyzmu Zarząd wkrótce organizuje sekcję nauczania, kładąc duży nacisk na jak najszybsze jej uruchomienie. Na czele sekcji z ramienia Zarządu staje przewodniczący Koła p. L. Kern.

W zakres działalności tej sekcji wchodzą: kursy dla analfabetów i półanalfabetów, kursy dokształcające i organizacja uniwersytetu ludowego.

Wobec konieczności zasilenia kasy, Koło urządza w dniu 26 listopada 1916 r., dzień znaczka.

W dniu 28 listopada ku uczczeniu rocznicy powstania listopadowego, został wygłoszony odczyt przez p. L. Kerna, a dnia 29 listopada urządzono „Wieczór Listopadowy" w sali T-wa Gimnastycznego, na którym między innemi wystawiono sztukę p. t. „Belweder", siłami członków sekcji dramatycznej.

W tym roku, po 2-letniej prawie przerwie, T-wo Naukowe, po powrocie niektórych członków Zarządu do Pabjanic i po uzyskaniu zezwolenia od władz okupacyjnych na otwarcie T-wa Naukowego, wznawia swoją działalność zwołując dnia 14 września pierwsze posiedzenie, przy udziale 7-miu członków Zarządu.

Postanowiono natychmiast wznowić pracę w T-wie i we wszystkich jego sekcjach, które przez okres zamknięcia były nieczynne.

Na posiedzeniu tem postanowiono zwołać Ogólne Zgromadzenie członków Towarzystwa Naukowego, celem przedstawienia zebranym stanu T-wa i poszczególnych sekcyj (muzealna, bibljoteczna, fotograficzna i t.d.) które były narażone podczas kwaterowania wojska w Domu Ludowym na zniszczenie.

Ogólne Zgromadzenie Tow. Naukow. wyznaczono **na miesiąc styczeń 1917 roku**; sprawozdanie miało obejmować czas od dnia 1-go stycznia 1914 r. do 1-go stycznia 1917 r.

W tymże roku odbyło się pierwsze Walne Zgromadzenie członków Koła P. M. S. przy udziale 152 osób, przyjęło sprawozdanie z prac Zarządu Koła i poszczególnych sekcyj oraz kasowe, powołując nowy Zarząd, w skład którego weszło 18 osób, do Komisji Rewizyjnej 3 osoby.

Na pierwszem posiedzeniu nowego Zarządu wybrano przewodniczącym p L. Kerna.

Koło P. M. S., dążąc do coraz szerszego zakresu działania na polu oświaty, wynajmuje lokal przy ul. Św. Jana № 19, składający się z 4-ch pokojów i sali, zakupując 100 krzeseł, ławki i urządza scenę, w której od tego czasu odbywają się czytanki dla dzieci w każdą niedzielę po południu.

Nadto Koło organizuje u siebie w dniu 22 stycznia dla swych członków Uroczystą Akademię ku uczczeniu Powstania Styczniowego.

Powstaje Komitet Obchodu 3-go maja, składający się ze wszystkich Stowarzyszeń miejscowych do którego Koło deleguje 6-ciu członków, również deleguje jednego członka do Komisji Międzystowarzyszeniowej zawiązanej w celu uczczenia ś. p. H. Sienkiewicza.

W miesiącu październiku powstaje Komitet ku uczczeniu 100-nej rocznicy zgonu Tadeusza Kościuszki, do którego Koło deleguje 6-ciu członków Zarządu. Podczas obchodu odsłonięto tablicę wmurowaną na frontonie Magistratu.

W tym czasie Towarzystwo Naukowe otrzymuje mandat Zarządu głównego P. M. S. przekształcenia się na II-gie Koło Polskiej Macierzy Szkolnej.

Wobec tego w Pabjanicach powstały dwa Koła P. M. S., co ujemnie odbijało się na pracy oświatowej i rozpraszało działalność w tym kierunku.

Zarządy obu Kół w zrozumieniu potrzeby skonsolidowania pracy, wyłoniły z pośród siebie Komisję, delegując po 3-ch członków Zarządu z każdego Koła, która na pierwszem posiedzeniu, mając szerokie pełno-

mocnictwa ustaliła, aby każde Koło w najbliższym czasie zwołało Ogólne Zgromadzenie swoich członków i wybrało po 12-tu członków do nowego już połączonego Zarządu jako jednego Koła Polskiej Macierzy Szkolnej.

Po Ogólnych Zgromadzeniach I i II Koła, na na których zgodnie z wnioskiem Komisji wybrano po 12 członków z każdego Koła, wyznaczono pierwsze posiedzenie połączonego już nowego Zarządu składającego się z 24 członków i przystąpiono do podziału mandatów.

Na prezesa wybrano p. L. Makowskiego, na zastępców: pp. B. Rutkowskiego i R. Szmidta, na sekretarzy: pp. R. St. Szefera i W. Tomassiego, na skarbników: pp. St. Klimkiewicza i W. Rotha.

Przewodnictwa w sekcjach objęli: w sekcji Nauczania pp. M. Knorrowa, J. Jesieńska i W. Walasik, w bibljotecznej pp. B. Rutkowski i W. Gałka, w odczytowej pp. L. Makowski i St. Szefer, w sekcji nauk gospodarczych pp. Ks. dr. M. Lewandowicz i W. Wanatowski, w statystycznej pp. W. Wanatowski i W. Tomassi, w czytankowej p. R. Szmidt, w czytelnianej p. A. Dajniak, w śpiewaczej p. W. Ruszewski, w dramatycznej pp. W. Lipski i St. Szefer, w muzealnej pp. E. Mieszkowski i T. Piechota, w fotograficznej p. K. Gaertner, w gospodarczej pp. E. Hans i J. St. Jankowski, w dochodowej pp. A. Kurpiewski i I. Stefaniak.

Zarząd postanowił nadać połączonym Kołom nazwę: „Polska Macierz Szkolna w Pabjanicach".

Z chwilą połączenia się obu Kół, lokal I go Koła został zlikwidowany, ruchomości zaś przeniesione do siedziby Koła P. M. S., która mieści się w tak zw. „Domu Ludowym".

W I-szem Kole P. M. S. aż do chwili połączenia się Kół t. j. do dnia 1-go grudnia 1917 roku było czynnych siedem sekcyj, a mianowicie: nauczania, dziatwy, bibljoteczno-czytelniana, odczytowa, dramatyczno-śpiewacza, dochodowa i gospodarcza; w II-im Kole P. M. S. (dawniej T-wo Naukowe) było czynnych dwanaście sekcyj, a mianowicie: bibljoteczna, muzealna, odczytowa, nauk gospodarczych, czytankowa, muzyczna, dramatyczna, czytelniana, statystyczna, fotograficzna, gospodarcza i dochodowa.

I-sze Koło posiadało po dzień połączenia się 548 członków rzeczywistych; II-gie posiadało 219 członków rzeczywistych.

Majątek I-go Koła P. M. S. po dzień połączenia się wynosił	Mk. 714.95
Majątek II-go Koła P. M. S. wynosił	„ 8681.23
Razem majątek obu Kół wynosił	Mk. 9396.18

W roku 1918 Koło P. M. S. w Pabjanicach liczyło 671 członków.

Zarząd składał się początkowo z 24 osób, następnie z 12-tu.

Przewodniczącym Koła był p. L. Makowski, później dr. W. Eichler, po przyjeździe z wojska.

Czynne były sekcje: nauczania, bibljoteczna, czytelniana, dziatwy, muzealna, fotograficzna, śpiewacza, dramatyczna, odczytowa i dochodowa.

Sekcja nauczania prowadziła kursy dla analfabetów, półanalfabetów i dwuletnie uzupełniające.

W pierwszem półroczu było na kursach 65 słuchaczy, w drugiem 67.

Bibljoteka posiada 2751 tomów. Czynna była 4 razy w tygodniu.

W ciągu roku wypożyczono 10328 książek 990 osobom.

Czytelnia prenumerowała 10 pism. Z czytelni korzystało dziennie 15 osób.

Sekcja dziatwy zorganizowała 23 czytanki, 2 bajki, wystawiła 20 jednoaktówek, urządziła 5 obchodów, 4 koncerty, 3 razy były wystawiane jasełka.

Chór mieszany składał się z 65 osób, lekcje odbywały się 2 razy w tygodniu. Chór występował na 4 koncertach i wieczornicach.

Sekcja dramatyczna wystawiła następujące sztuki: „Leci liście z drzewa", „W katordze", „Kościuszko w Petersburgu" i „Pan Bonifacy".

Sekcja Odczytowa zorganizowała 4 odczyty: A. Niemojewskiego — „Duch dziejów Polski", prof. Jary — „Rozwój praw kobiety", A. Chojeckiego — „Psychologja a życie praktyczne", L. Waszkiewicza — „Henryk Dąbrowski".

Członkowie sekcji muzealnej dyżurowali w muzeum i zajmowali się konserwacją zbiorów.

W roku 1919 członków Koło liczyło 616. Przewodniczący Koła dr. W. Eichler.

Czynnych było 7 sekcyj: muzealna, bibljoteczna, czytelniana, dziatwy, nauczania, fotograficzna i kinematograficzna, która zajęła się urządzeniem kina; pierwsze wyświetlenie obrazu odbyło się 14 marca 1919 roku.

Muzeum powiększyło swe zbiory o kilkanaście okazów.

Bibljoteka była czynna 3 razy w tygodniu. Ogólna liczba czytelników 1045. Wydano książek 11544. Bibljoteka posiada 1440 dzieł beletrystycznych, 950 — naukowych, 100 — dla dzieci, 65 roczników i 16 tomów encyklopedji.

Sekcja Czytelniana zaprenumerowała 6 pism codziennych i 6 tygodników. Czytelnia była otwarta codziennie.

W sekcji dziatwy wygłoszono 11 czytanek, wystawiono 8 sztuczek i urządzono 2 obchody.

Frekwencja na czytankach 3857 dzieci.

Sekcja nauczania prowadziła dwa kursy uzupełniające.

Liczba uczniów w styczniu wynosiła: na wyższym kursie 20 osób; na niższym 41 osób.

Sekcja fotograficzna urządzała wycieczki, podczas których robiła zdjęcia, następnie kopjowała i powiększała je. Zrobiła zdjęcia pamiątkowe ze ślubowania garnizonu pabjanickiego i obchodu ku czci Wilsona.

W roku tym zorganizowano obchód ku czci Woodrowa Wilsona, w którym Koło P. M. S. bierze czynny udział, nadto organizuje obchód Konstytucji 3-go Maja połączony z symbolicznem zasadzeniem drzew (1 dąb i 3 wiązy) na skwerze koło kościoła Św. Mateusza.

W 1920 roku Koło liczyło 640 członków.

Przewodniczący dr. W. Eichler.

Koło urządziło wieczór muzyczny wspólnie ze Zw. Naucz. Pol. Szk. Pow. i N. P. R., z którego dochód przeznaczono na plebiscyt.

Koło jest jednym z członków założycieli Szkoły Rzemiosł w Pabjanicach.

Czynnych było 5 sekcyj: oświatowa, muzealna, dziatwy, bibljoteczno-czytelniana i kinematograficzna.

Sekcja oświatowa prowadziła 4 kursy z programem 7-mio klasowej szkoły powszechnej, kursy dla analfebetów i kursy handlowe.

Cykl odczytów „O Polsce współczesnej“ wygłosił p. A. Mazur.

W sekcji dziatwy wygłoszono 6 czytanek, w tem 3 czytanki o Górnym Śląsku.

Sekcja bibljoteczno-czytelniana wydawała książki 2 razy w tygodniu. Korzystało z bibljoteki 1073 osoby.

Bibljoteka posiadała 3140 dzieł treści beletrystycznej i naukowej.

Sekcja kinematograficzna wyświetliła w kinie „Zachęta“ (nazwa kinematografu) 208 seansów.

Na cele oświatowe z kinematografu przeznaczono Mk. 21264.

W 1921 roku Koło liczy 666 członków.

Przewodniczący dr. W. Eichler.

Czynnych 9 sekcyj: oświatowa, odczytowa, muzealna, dziatwy, bibljoteczna, fotograficzna, dramatyczna, czytelniana i kinematograficzna.

Sekcja odczytowa urządzała popularne odczyty, wygłaszane przez miejscowych prelegentów.

Muzeum zwiedziło w ciągu roku 1300 osób, w tej liczbie 800 dzieci.

Sekcja dziatwy organizowała przedstawienia dla dzieci szkolnych co tydzień z wyjątkiem feryj, urządziła uroczysty obchód powstania listopadowego i jasełka.

Sekcja Oświatowa prowadziła kursy z programem pogłębionym 7-mio kl. szkoły powszechnej, z uwzględnieniem buchalterji i kursy dla analfabetów i półanalfabetów. Na kursy uczęszczało 208 osób. Kurs dla analfabetów i półanalfabetów był bezpłatny.

Bibljoteka była otwarta 3 razy w tygodniu. Wypożyczono 3296 tomów w czem 296 treści naukowej.

Korzystało z bibljoteki 169 osób.

Sekcja dramatyczna wystawiła: „Racławickie kosy“, „Przechodnia“, „Prelegenta“ i „Z rozpaczy“.

W listopadzie kinematograf był oddany na przeciąg 3-ch dni do dyspozycji Ochronie Katolickiej, na rzecz tejże ochrony, a w grudniu Czerwonemu Krzyżowi na rzecz repatrjantów.

Sekcja czytelniana prenumerowała 3 tygodniki i 4 dzienniki, otwartą była codziennie w godzinach wieczorowych; korzystało z czytelni 80 osób w ciągu miesiąca.

W roku 1922 Koło liczyło 724 członków.

Przewodniczący dr. W. Eichler.

W tym roku Koło przystąpiło do zorganizowania Książnicy Dziecięcej inicjatorem której był inspektor szkolny p. J. Radwański.

Czynne były sekcje: oświatowa, odczytowa, dziatwy, bibljoteczna, kinematograficzna i gospodarcza.

Sekcja oświatowa prowadziła 3 kursy dokształcające i kursy dla analfabetów. W końcu roku otwarto kurs handlowy.

Sekcja kinematograficzna „Zachęta“ demonstrowała 30 obrazów. Wyświetlano również obrazy specjalnie dla dzieci.

Sekcja dziatwy wystawiła 9 sztuczek z pogadankami, 2 jasełka, 4 specjalne pogadanki.

Przeciętna frekwencja dzieci na pogadankach 350, na przedstawieniach 300. Sekcja zorganizowała 2 obchody narodowe (3 maja i 29 listopada).

Bibljoteka była czynna 4 razy tygodniowo. Kupiono nowych książek za 150.000 Mk. Za 50.000 Mk. dla bibljoteki, za pozostałe 100.000 Mk. dla Książnicy Dziecięcej.

Z bibljoteki korzystało 70 osób.

Przeciętnie wydawano dziennie 54 książki. Ogólnie wypożyczono książek naukowych 394, beletrystycznych 3348.

W roku 1923 Koło liczyło 713 członków.

Przewodniczący dr. W. Eichler.

Ubezpieczono majątek Koła od ognia na sumę 8000.— złotych.

Czynne były sekcje: oświatowa, dziatwy, muzealna, odczytowa, bibljoteczna i kinematograficzna. Powstało Koło Miłośników Muzyki i Literatury przy P. M. S.

Sekcja oświatowa prowadziła kursy dla analfabetów i półanalfabetów, dokształcające i handlowe.

Kurs dla analfabetów liczył 46 osób, 2 kursy dla półanalfabetów po 33 osoby, kurs dokształcający 25 osób.

Sekcja dziatwy wystawiła 30 sztuczek, urządziła 2 obchody narodowe dla dzieci, również wygłoszono 4 pogadanki z przezroczami.

Muzeum zwiedziło 2477 osób, w tej liczbie 517 dzieci.

Sekcja odczytowa urządziła Uroczystą Akademję ku czci Mikołaja Kopernika i uroczysty obchód 150-tej rocznicy powstania Komisji Edukacyjnej.

Członkowie Koła wygłosili pogadanki dla członków Pabjanickiej Straży Ogniowej Ochotniczej.

W kinematografie Koła demonstrowano 34 obrazy w tem 5 obrazów naukowych.

Bibljoteka czynna była 3 razy tygodniowo.

Książek treści beletrystycznej wypożyczono 960 tomów, treści naukowej 120 tomów.

Korzystało 73 czytelników.

Z bibljoteki wyeliminowano 1038 książek dziecięcych i przekazano je sekcji Książnicy Dziecięcej, której uroczyste otwarcie nastąpiło w dniu 28 października.

Koło Miłośników Muzyki i Literatury urządziło osiem zebrań towarzyskich i wystawiło komedję „Porwanie Sabinek".

W roku 1924 czynne były sekcje: oświatowa, odczytowa, dziatwy, muzealna, bibljoteczna, Książnicy Dziecięcej i kinematograficzna, oraz Koło M. M. i L.

Sekcja oświatowa prowadziła kursy dla analfabetów i półanalfabetów, kurs dokształcający i handlowy.

Kursy dla analfabetów liczyły 40 osób, dla półanalfabetów 64 osoby, kurs dokształcający 60 osób, kurs handlowy 33 osoby.

Sekcja odczytowa zorganizowała 9 odczytów. Rozsyłano dużą ilość bezpłatnych biletów robotniczym instytucjom oświatowym i szkołom.

Sekcja dziatwy wystawiła 13 sztuczek i 1 pogadankę z przezroczami.

Muzeum zwiedziło 1809 osób.

Sekcja bibljoteczna uporządkowała bibljotekę; po wyeliminowaniu książek do Książnicy Dziecięcej, bibljoteka Koła liczyła 2639 tomów.

Korzystało z niej 118 osób. Książki wydawano 2 razy tygodniowo, wypożyczano przeciętnie na dyżurze 100 tomów.

W sali bibljotecznej urządzono czytelnię.

Książnica Dziecięca posiadała 2629 książek, zebranych drogą ofiar od miejscowego społeczeństwa przez Komitet Organizacyjny Książnicy; resztę dokupiono.

Każdorazowo wydawano 223 książki (wydawanie odbywa się 3 razy tygodniowo).

Pracowało w Książnicy z pośród nauczycielstwa szkół powszechnych 38 osób.

W kinematografie wyświetlono 42 obrazy.

Koło Miłośników Muzyki i Literatury urządziło 5 zebrań towarzyskich, referat i Akademję ku czci Henryka Sienkiewicza w dniu 27-go listopada.

Koło P. M. S zapisało się na członka Ligi Obrony Powietrznej Państwa, deklarując 100 zł. składki członkowskiej, jest również członkiem Straży Pożarnej Ochotniczej w Pabjanicach.

W jubileuszowym **1925 roku** Koło liczyło członków rzeczywistych 410, honorowych 1.

Skład Zarządu stanowili:

dr. W. Eichler — przewodniczący,
St. Szefer — wiceprzewodniczący,
Z. Fuks — „
M. Białeński — sekretarz,
M. Januszewicz — „
St. Klimkiewicz — skarbnik,
Br. Knop — „
Wł. Brzozowski, St. Giełzak, A. Gostkiewiczówna, St. Śliski, i A. Wypych.

Komisja Rewizyjna:
W. Kamieński — przewodniczący,
T. Nowak — sekretarz,
A. Dajniak i insp. szk. J. Radwański.

Pracę podzielono w Kole na siedem sekcyj; oświatową, dziatwy, bibljoteczną, odczytową, muzealną, Książnicy Dziecięcej i kinematograficzną.

Przewodnictwa w sekcjach objęli członkowie: w gospodarczej — p. St. Szefer, w oświatowej i dziatwy — p. St. Śliski, w bibljotecznej i odczytowej — p. Z. Fuks, w muzealnej — dr. W. Eichler, w Książnicy Dziecięcej — insp. szk. p. J. Radwański, w kinematogr. — p. St. Szefer.

Sekcja oświatowa prowadziła kurs dla analfabetów, dwa kursy dla półanalfabetów, dwa dokształcające i kurs handlowy. Frekwencja na kursach była następująca: na kursie dla analfabetów 35 osób, na kursach dla półanalfabetów 80 osób, na kursie dokształcającym 40 i handlowym 28 osób.

W grudniu kurs dla analfabetów miał 24 uczniów, kursy dla półanalfabetów 64 uczniów (kursy dokształcający i handlowy, istniały tylko w I-szem półroczu).

Sekcja dziatwy wystawiła 9 sztuczek, 1 jasełka i zorganizowała 2 pogadanki z przezroczami. Przeciętna frekwencja na przedstawieniu lub pogadance wynosiła 224 dzieci.

Sekcja odczytowa zorganizowała 6 odczytów.

Sekcja bibljoteczna objęła wydawanie książek z bibljoteki, która posiadała 2862 tomy. Z bibljoteki korzystało 157 osób, które w ciągu tygodnia wypożyczały przeciętnie 120 tomów.

Bibljoteka czynna była 2 razy w tygodniu.

Książnica Dziecięca posiadała 2713 tomów. Korzystało z Książnicy 1282 dzieci. Czynna była 3 dni w tygodniu. Dziennie wydawano 260 tomów.

Muzeum zwiedziło 2005 osób.

Muzeum powiększyło się o 194 okazy.

Sekcja kinematograficzna wyświetliła w ciągu roku 46 obrazów. Na obrazach było 60031 osób dorosłych i 9300 dzieci.

Zarząd zorganizował Komitet „Zbiórki Daru Narodowego 3 Maja". Zysk czysty ze zbiórki wynosił 3710 zł. 14 gr.

Zorganizowano Akademję ku czci St. Żeromskiego, Wł. Reymonta i obchód ku czci Powstania Listopadowego.

W końcu roku przystąpiono do zorganizowania Kursów społecznych o Polsce współczesnej.

Niezależnie od tego Zarząd Koła naszego stale występuje z inicjatywą rozmaitych uroczystych obchodów i bierze czynny udział w każdej akcji oświatowej czy społecznej.

Przez cały czas swego istnienia Koło P. M. S. ma swoją siedzibę w specjalnym gmachu, w okresie dowojennym dzierżawionym od władz powiatowych, a obecnie pozostawionym przez Zarząd miasta bezinteresownie do dyspozycji Koła.

Pozatem władze municypalne i finansowo zasilają Koło, czy to przez zniżkę podatku od kinematografu, czy to przez ofiary na kursy dla analfabetów, Książnicę Dziecięcą, Muzeum i t. d.

Jak widać z powyższego zarysu, w którym dla częściowego braku danych w pierwszych 3—4 latach wiele rzeczy pominięto, Koło P. M. S. w Pabjanicach, w okresie 20-letniego istnienia swego, w zupełności spełniło swe zadanie, będąc przez długi czas jedynym prawie polskim ośrodkiem kulturalno-oświatowym w naszem mieście i inicjatorem rozmaitych poczynań w jak najszerszym zakresie swego działania.

Za czasów zaborcy Koło stale musiało borykać się z rozmaitemi przeciwnościami i szykanami ze strony władz administracyjnych, nie zrażało się jednak tem nigdy i nawet w okresie zamknięcia Macierzy na terenie całej Kongresówki, pracy nie przerwało.

Obecnie, po uzyskaniu niepodległości, przekonaliśmy się, że Macierz i na teraz ma bardzo poważne zadania, choć o nieco odmiennym kierunku i nieprędka jeszcze chwila, kiedy młode nasze państwo będzie mogło zadośćuczynić wszystkim wymaganiom oświaty pozaszkolnej. Kursy dokształcające, odczyty, muzea, bibljoteki, oraz oświatowa działalność na naszych kresach na długo jeszcze pozostaną w rękach P. M. S.

Pozatem musimy zaznaczyć specjalnie wysoce sympatyczną i pożyteczną współpracę z przedstawicielami miejscowego nauczycielstwa szkół powszechnych, którzy od szeregu lat sumiennie i z całem oddaniem się współdziałają z Kołem, biorąc czynny udział w każdej dziedzinie pracy oświatowej.

FRAGMENTY
Z DZIAŁALNOŚCI KOŁA
W ILUSTRACJI.

Siedziba Koła P. M. S. w Pabjanicach.

I-szy Zarząd Koła P. M. S. w Pabjanicach z 1905 r.

Dr. Witold Eichler.

Walery Kamieński.

Członkowie honorowi i założyciele Koła P. M. S. w Pabjanicach.

Fragmenty z Muzeum Koła P. M S. w Pabjanicach.

Bibljoteka dla dorosłych i „Książnica Dziecięca“ Koła P. M. S.
w Pabjanicach.

Kursy dla analfabetów Koła P. M. S. w Pabjanicach.

Uroczyste otwarcie Kursów Społecznych o Polsce współczesnej w sali teatralnej Koła P. M. S. w Pabjanicach, w dniu 14-ym stycznia 1926 r.

ZARZĄD i KOMISJA REWIZYJNA
KOŁA POLSKIEJ MACIERZY SZKOLNEJ W PABJANICACH
Rok 1925.

Siedzą - od lewej strony: S. Klimkiewicz, A. Gostkiewiczówna, St. Szefer (I wiceprzewodniczący), dr. W. Eichler (przewodniczący), Z. Fuks (II wiceprzewodniczący), W. Kamieński (przewodniczący Kom. Rew.), J. Radwański. — Stoją - od lewej strony: St. Śliski, T. Nowak, Wł. Brzozowski, M. Januszewicz, A. Wypych, M. Białeński, Br. Knop, St. Giełzak, A. Dajniak.

Władze municypalne
i
Stowarzyszenia Społeczno = Kulturalne
w Pabjanicach.

Zarząd miasta Pabjanic.

RADA MIEJSKA M. PABJANIC.

Plac Dąbrowskiego 1 (Magistrat).

A. Szczerkowski (P. P. S.) — przewodniczący,
F. Papiewski (N. P. R.) — wiceprzewodniczący,
M. Raczyński, (P. P. S.) — sekretarz,
K. Staszewski, (N. P. R.) — sekretarz,
R. Bielawski (Ch. D.), B. Dąbrowski (Ch. D.), F. Fokczyński (P. P. S.), O. Hegenbart, (Niem. S. P. P.), J. Hille (Niez. S. P. P.), A. Jankowski (Z. S. i O.), J. Kittel (Niem. S. P. P.), M. Klajnman (Z. Ż.), A. Krusze (Z. S. i O.), Sz. Lidzbarski (Ż. K.), E. Linke (Niem. S. P. P.), E. Loth, (Z. S. i O.), T. Luboński (P. P. S.), P. Łaski (Niez. S. P. P.), K. Moder (N. P. R.), S. Mrozińska (P. P. S.), L. Nys (P.Z.R.), S. Olejniczak (P. P. S.), A. Orłowski (Z. S. i O.), W. Raszpla (P. P. S.), J. Sobczyk (N. P. R.), I. Stefaniak, (N. P. R.), E. Sztern (Ż. K.), R. Szymczyk (Niez. S. P. P.), M. Tomczak (N. P. R.), E. Wendler (Z. S. i O.), H. Wlazłowicz (Z. S i O.).

MAGISTRAT M. PABJANIC.

Plac Dąbrowskiego 1 (Magistrat).

J. Jankowski (Bezpart.) — Prezydent,
K. Skowroński (N. P. R.) — Wiceprezydent,
J. Pluskowski (P. P. S.) — Ławnik Wydziału Kultury, Opieki Społecznej i Zdrowotności Publicznej,
O. Herter (Niem. S. P. P.) — Ławnik Wydziału Statystycznego i Archiwum Miejskiego,
K. Sulej (P. P. S.) — Ławnik Wydziału Gospodarczego, Gruntów i Plantacji Miejskich,
F. Szymanowicz (Zw. Stow. i Obyw.) — Ławnik Wydziału Elektrowni.

Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalne w Pabjanicach.

KOŁO POLSKIEJ MACIERZY SZKOLNEJ W PABJANICACH.

Ul. Kościuszki 17. Rok założenia 1905.

Zarząd: Dr. W. Eichler — przewodniczący, St. Szefer, Z. Fuks — wiceprzewodniczący, M. Januszewicz, M. Białeński — sekretarze, St. Klimkiewicz, Br. Knop — skarbnicy, W. Brzozowski, A. Gostkiewiczówna, J. Kasperski, St. Śliski, A. Wypych.

Komisja Rewizyjna: W. Kamieński — przewodniczący, A. Dajniak, E. Mielczarek, T. Nowak, J. Radwański.

POLSKIE TOWARZYSTWO KRAJOZNAWCZE ODDZIAŁ W ŁODZI — KOŁO W PABJANICACH.

Ul. Kościuszki 17. Rok założ. 1923.

Tow. Kultury i Oświaty Robotniczej „Pochodnia", ul. Kościuszki № 50.

T. U. R. p. n. Robotn. Stowarzyszenie Oświatowe „Światło", ul. Zamkowa № 20.

T-wo Szerzenia Wiedzy Technicznej, ul. Karola (Szkoła Rzemiosł).

Koło Akademików Pabjaniczan, ul. Św. Jana № 17.

KOŁO LIGI OBRONY POWIETRZNEJ PAŃSTWA W PABJANICACH.

Ul. Garncarska 9 (Komis. Pol. Państw.). Rok założ. 1924.

Dr. W. Eichler — przewodniczący, Fr. Janowski — wiceprzewodniczący, E. Giziński — sekretarz, B. Gajewicz — skarbnik, W. Misala — pom. skarbnika, A. Bujnicki i St. Klimkiewicz.

OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA W PABJANICACH.

Nowy Rynek. Rok założenia 1880.

Inż. Franciszek Drzewiecki — prezes, Artur Fulde — wiceprezes, Edward Link — sekretarz, Paweł Altenberger — skarbnik, Teodor Ender, Brunon Hegenbart, Wincenty Berlikowski, Bolesław Trzepadłek, członkowie Zarządu. Feliks Krusche — komendant straży, Gustaw Prüfer — I wice-komendant, Karol Ender — II wice-komendant, Jan Jankowski — naczelnik Oddz. Staromiejskiego, Edward Pączkiewicz — naczelnik Oddz. Nowomiejskiego, Paweł Lange — adjutant.

TOWARZYSTWO ŚPIEWACZE IM. ST. MONIUSZKI W PABJANICACH.

Ul. St. Żeromskiego 16. Rok założenia 1905.

Jan Ebenrytter — prezes, Teodor Nowak — wice-prezes, Karol Lubowski — sekretarz, Anna Ramiszówna — zast.

sekretarza, Stefan Łuczyński — skarbnik, Tadeusz Krystek—kierownik chóru, Stefan Kwiatkowski — kierownik koła dramatycznego, Marjan Missala — kierownik sekcji zabawowej, Eufemja Wojcieszakówna—gospodyni, Stanisław Maciejewski — gospodarz.
Komisja Rewizyjna: Antoni Dajniak, Władysław Brzozowski, Władysław Strzelecki.

PABJANICKIE MĘSKIE TOWARZYSTWO ŚPIEWACZE „MÄNNERGESANGVEREIN" W PABJANICACH.

Ul. Zwierzyniec (dom Krusche i Endera). Rok założ. 1888.

Towarzystwo Śpiewacze „Lutnia", ul. Św. Jana № 19.

Towarzystwo Śpiewacze „Lira", ul. Rocha № 23.

Towarzystwo Śpiewacze „Kościuszki", ul. Bagatela № 10.

Towarzystwo Śpiewacze „Św. Florjana", ul. Warszawska.

Towarzystwo Śpiewacze „Leo", ul. Fabryczna № 17.

TOWARZYSTWO GIMNASTYCZNE „SOKÓŁ" W PABJANICACH.

Ul. St. Żeromskiego 19. Rok założenia 1909.

W. Kamieński—prezes, inż W. Łąpiński—I wice-prezes, F. Skwarka — II wice-prezes, R. Brzozowski — sekretarz, E. Wojciechowski—zastępca sekretarza, W Chełmiński—skarbnik, T. Nowak — zastępca skarbnika, R. Pietrzak—naczelnik gniazda, E. Wojciechowski—komendant P. W. S. Giełzak, K. Gertner, J. Hauk, — dział gospodarczy, F. Skwarka, J. Marcinkowski, W. Krzymiński, S. Niedzielski — dział oświatowo-kulturalny.

ZWIĄZEK LEGJONISTÓW POLSKICH ODDZIAŁ W PABJANICACH.

Ul. Kościuszki 17. Rok założenia 1924.

ZWIĄZEK HARCERSTWA POLSKIEGO.

Ul. Łaska 17. (Kancelarja szkoły № 5.) Rok założenia 1915.

Koło przyjaciół Harcerstwa: J. Radwański — przewodniczący, E. Giziński — wice-przewodniczący, J. Sułkowski — sekretarz.
Hufiec męski: H. Czekay — komendant Hufca, St. Stępień — zastępca, W. Kneblewski — sekretarz.
Hufiec żeński: A. Keniżanka — komendantka Hufca, D. Sułkowska — zastępczyni i sekretarka.

ZWIĄZEK STRZELECKI ODDZIAŁ NOWE MIASTO W PABJANICACH.

Ul. Zamkowa 20. Rok założ. 1919.

Związek Hallerczyków, Placówka w Pabjanicach, ul. Fabryczna № 2.

TOWARZYSTWO SPORTOWE PRACOWNIKÓW FIRMY KRUSCHE i ENDER.

Ul. Zamkowa (Adm. fabr. Krusche i Endera). Rok założ. 1923.

F. Krusche — przewodniczący, K. Ender — wice-przewodniczący, R. Kanenberg — patron, K. Adamkiewicz — sekretarz, E. Nowak, A. Kuhn, B. Debich — kierownicy techniczni.

PABJANICKIE TOWARZYSTWO GIMNASTYCZNE (P. T. V.) W PABJANICACH.

Ul. Kościuszki 82. Rok założenia 1864.

H. Thommen—prezes honorowy, B. Hegenbart—prezes, A. Hauschild — przewodniczący Komisji, A. Schramm, R. Fenske—sekretarze, P. Markgraf, L. Schmidt—skarbnicy, A. Radke, L. Kindler — gospodarze, O. Hegenbart, E. Krusche, E. Loeffler, B. Szepe, J. Sztajnbrenner, A. Wendler, R. Hartenberger—asesorowie.

Pabjanickie Towarzystwo Cyklistów, ul. Zamkowa № 1.

Towarzystwo Sportowe „Burza", ul. Łaska № 11.

Ochrona Katolicka, ul. Św. Jana № 26.

Ochrona Ewangielicka, ul. Legjonów, (dom Starców).

ZWIĄZEK LEKARZY PAŃSTWA POLSKIEGO OBWÓD w PABJANICACH.

Ul. Kościuszki № 10. Rok założenia 1922.

Poniedziałki i Czwartki godz. 7—9.

Dr. W. Eichler — przewodniczący, dr. I. Broniewski — vice-przewodniczący, dr. S. Manitius — sekretarz, dr. A. Drzewiecka — skarbnik.

ZWIĄZEK PRACOWNIKÓW KAS CHORYCH i INSTYTUCJI UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ODDZIAŁ W PABJANICACH.

Ul. Św. Rocha 8.

ZWIĄZEK ZAWODOWY NAUCZYCIELSTWA POLSKICH SZKÓŁ ŚREDNICH ODDZ. W PABJANICACH.

Ul. Kościuszki (Gimn. Żeńskie). Rok założenia 1919.

S. Stolarzewicz, L. Berlachówna, F. Klepper — prezydjum, Z. Chodkowska, J. Fuksowa — członkowie zarządu.

ZWIĄZEK POLSKIEGO NAUCZYCIELSTWA SZKÓŁ POWSZECHNYCH OGNISKO W PABJANICACH.

Ul. Kościuszki 17. Rok założenia 1918.

Stanisław Szefer—prezes, Feliks Papiewski—wice-prezes, Karol Trojnarski—sekretarz, Anna Wojsówna — skarbniczka, członkowie zarządu: Aniela Bobrocka, Helena Bąclerówna, Wanda Chodkowska, Janina Gryzelówna, Stanisława Fokczyńska, Mieczysław Januszewicz, Kazimierz Staszewski, Józef Sajda, Stanisław Śliski, Karol Wajchert.

ZWIĄZEK ZAWODOWY HANDLOWCÓW POLSKICH W ŁODZI, ODDZIAŁ W PABJANICACH.

Ul. Kościuszki 17. Rok założenia 1925.

Zygmunt Fuks—przewodniczący, Paweł Wendt—zastępca przewodniczącego, Ignacy Trzeszczak — I sekretarz, Teodor Nowak — II sekretarz, Edward Link — skarbnik, Józef Prasse—zastępca skarbnika, Bronisław Sumiński—gospodarz.

Komisja Rewizyjna: Walery Kamieński — przewodniczący, członkowie: Ryszard Hermel, Franciszek Skwarka.

TOWARZYSTWO RZEMIEŚLNICZE „RESURSA" W PABJANICACH.

Ul. Zamkowa. 29. Rok założ. 1909.

Józef Magrowicz — prezes, Stefan Gromadzki — wice-prezes. St. Burzyński — sekretarz, A. Krukowski — gospodarz, L. Wandachowicz, S. Rozwens, I. Sałaciński, członkowie Zarządu.

POLSKI ZWIAZEK ZAWODOWY PRACOWNIKÓW INSTYTUCJI UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH W ŁODZI ODDZIAŁ W PABJANICACH.

Ul. Kościuszki 50. Rok założenia 1923.

Związek Zawod. Pracowników Miejskich, Plac Dąbrowskiego № 1 (Magistrat).

Związek Majstrów Fabrycznych Rzeczypospolitej Polskiej, ul. Rocha № 9.

Związek Zawod. Robotn. Przemysłu Włókienniczego „Praca", ul. Kościuszki № 50.

Związek Zawod. Robotn. i Robotnic Przem. Włóknist. w Polsce, ul. Zamkowa № 20.

Chrześcijański Związek Zawod. Robotn. Przem. Włóknistego, ul. Fabryczna № 2.

SPÓŁDZIELCZE STOWARZYSZENIE SPOŻYWCÓW „SPOŁEM" W PABJANICACH.

Biuro, magazyny i wytwórnie.

Ul. Łaska 42/44 tel. 18. Rok założenia 1907.

Władze Stowarzyszenia:

Zarząd: Zygmunt Fuks — kierownik Stow., Władysław Brzozowski, Michał Kruk.

Rada Nadzorcza: Józef Kanar—przewodniczący, Andrzej Krystek — zast. przewod., Antoni Pluciński — sekretarz, Ignacy Trzeszczak — zast. sekretarza, Kacper Alwasiak, Bernard Berlikowski, Kacper Biskupski, Karol Chorąży, Ludwik Koch, Antoni Majewski, Jakób Miller, Konrad Skowroński, Józef Sobczyk, Andrzej Wypych, Władysław Wyrzykowski.

DZIAŁ SPOŻYWCZY

Sklepy:	№ 1, Lutomierska 5.	№ 8, Leśna 24.
	№ 2, Legjonów 19.	№ 9, Bugaj 48.
	№ 3, Kilińskiego 7	№ 10, Zamkowa 30.
	№ 4, Łaska 33.	№ 11, Łaska 42.
	№ 5, Moniuszki 24.	№ 12, Konopna 30.
	№ 6, Tuszyńska 20.	№ 13, Piękna 41.
	№ 7, Warszawska 80.	№ 19, Narutowicza 37.

DZIAŁ MASARSKI

Sklepy: № 14, Zamkowa 23. № 18, Łaska 44.

DZIAŁ BŁAWATNO-GALANTERYJNY

sklep № 16, Zamkowa 17.

DZIAŁ NACZYŃ SZKLANYCH i KUCHENNYCH

sklep № 15, Zamkowa 23.

DZIAŁ MATERJAŁÓW PIŚMIENNYCH

sklep № 17, Zamkowa 35.

SKŁADY WĘGLA, DRZEWA I NAFTY

Łaska 49.

ROBOTNICZA SPÓŁDZIELNIA SPOŻYWCÓW „ZWIĄZKOWIEC" W PABJANICACH.

Ul. Łaska 41. Rok założ. 1915.

Biuro i składy ul. Łaska 41 dom własny.

Sklep i wytwórnia z obuwiem ul. Zamkowa 30.

Sklepy:	№ 1, Pr. Narutowicza № 14.	№ 5, Fabryczna № 35.
	№ 2, Kopernika № 13.	№ 6, Św. Jana 19.
	№ 3, Zamkowa № 45.	№ 7, Ruda - Pabjanicka.
	№ 4, Warszawska № 12.	№ 8, „ „

Piekarnia własna, ul. Nowo-Karnyszewska 5.

WYTWÓRNIA OBUWIA PRZY STOW. ROB. CHRZEŚCJAŃSKICH W PABJANICACH.

Ul. Zamkowa 35. Rok założenia 1925.

BANK LUDOWY W PABJANICACH.
Spółdz. z ogr. odpow.

Ul. Kościuszki 48. Rok założenia 1902.

Rada Nadzorcza: W. Kamieński—prezes, J. Hans—wiceprezes, A. Wajs — sekretarz, członkowie Rady: W. Kowalski, T. Matuszkiewicz, A. Lewandowski.
Zarząd: J. Ebenrytter—prezes, członkowie: A. Jankowski, S. Giełzak, zastępcy: St. Łukowski, St. Niedzielski.

TOWARZYSTWO MYŚLIWSKIE POWIATU ŁASKIEGO w PABJANICACH.

Ul. Kościuszki № 10. Rok założenia 1919.

S. Westerski — przewodniczący, dr. W. Eichler — vice-przewodniczący, E. Pączkiewicz — sekretarz, H. Wlazłowicz — skarbnik, J. Osikowski — gospodarz, A. Bujnicki — łowczy, członkowie: I. Stopczyński, B. Kozanecki, dr. S. Manitius.

TOWARZYSTWO OPIEKI NAD ZWIERZĘTAMI W PABJANICACH.

Ul. Kościuszki № 10. Rok założenia 1909.

Wtorki i Piątki godz. 7—9.

H. Wlazłowicz — prezes, lek. weter. A. Połoński — wice-prezes, E. Gertner — sekretarz i skarbnik, dr. W. Eichler, dyr. S. Piątkowski, ks. dr. B. Szulc, M. Gertner, członkowie Zarządu.

ZWIĄZEK HODOWCÓW DROBIU, GOŁĘBI i KRÓLIKÓW W PABJANICACH.

Ul. Kościuszki 10. Rok założenia 1925.

Środy i Soboty godz. 7—9.

POWSZECHNY ZWIĄZEK LOKATORÓW i SUBLOKATORÓW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ II ODDZ. W PABJANICACH.

Ul. Kościuszki 28. Rok założenia 1918.

Stowarzyszenie Domów Robotniczych, ul. Zamkowa № 20.

Stowarzyszenie Właścicieli Nieruchomości, ul. Zamkowa № 17.

Związek Inwalidów Wojennych Rzeczypospolitej Polskiej, ul. Kościuszki № 50.

Związek b. Więźniów Politycznych, ul. Zamkowa № 20.

